

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Министър на икономиката

Изм. № *02-00-35*Дата *15.07.2019***ДО****Г-Н ПЕТЪР КЪНЕВ***Председател на**Комисията по икономическа политика и туризъм**Народно събрание*на Ваш № кип-953-01-27/04.07.2019г
към наш № 02-00-35/05.07.2019г.

ОТНОСНО: Становище на Министерството на икономиката относно Законопроект за ратифициране на Всеобхватното икономическо и търговско споразумение между Канада, от една страна, и Европейския съюз и държавите му членки, от друга (ВИТС), подписано на 30 октомври 2016 г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН КЪНЕВ,

В отговор на Вашето писмо относно предстоящото обсъждане на внесения в Народното събрание Законопроект за ратифициране на Всеобхватното икономическо и търговско споразумение между Канада, от една страна, и Европейския съюз и държавите му членки, от друга (ВИТС), подписано на 30 октомври 2016 г., приложено Ви предоставям становището на Министерството на икономиката по законопроекта.

Приложение: Съгласно текста, 25 страници.

СТАНОВИЩЕ на МИНИСТЕСТВО НА ИКОНОМИКАТА

относно

Законопроект за ратифициране на Всеобхватното икономическо и търговско споразумение (ВИТС) между Канада, от една страна, и Европейския съюз и държавите му членки, от друга, подписано на 30 октомври 2016 г.

I. Обща информация – процес на преговори, подписване и предварително прилагане

Икономическите отношения между ЕС и Канада са силно развити и с широк обхват. Във времето са съществували под една или друга форма, като са запазили значимостта си по отношение на двустранната търговия и инвестиции. В последните години тежестта на ЕС в търговията на Канада е нараснала, въпреки че се наблюдава обратната тенденция на намаляване на дела на Канада в търговията на ЕС. Голяма значение имат инвестиционните потоци между ЕС и Канада. ЕС е вторият най-голям инвеститор в Канада, докато Канада е четвъртият най-голям в ЕС. Предвид това отношенията се считат за добри, но с неизпълнен потенциал.

На тази основа, през 2004 г. започват преговори за Споразумение за повишаване на търговията и инвестициите (Trade and Investment Enhancement Agreement), но през 2006 г. са прекратени. В същото време, бизнес средите в ЕС и Канада изразяват силна подкрепа за постигането на по-мащабно споразумение за търговия и инвестиции между двете страни. В този контекст, по време на Срещата на високо равнище между ЕС и Канада в Берлин на 4 юни 2007 г. е договорено изготвянето на съвместно изследване за „проучване и оценка на ползите и загубите от по-близко икономическо сътрудничество“. След изготвянето на съвместния анализ е изготвена и стандартна оценка на евентуалния обхват на бъдещото споразумение (scoping exercise). На тази основа, ЕС и Канада дадоха старт на преговорите по Всеобхватното икономическо и търговско споразумение (ВИТС) на 6 май 2009 г. в Прага.

Преговорите приключиха официално на 26 септември 2014 г. по време на срещата на върха ЕС - Канада на 26 септември 2014 г., след което започна процедурата по правен преглед на текста от юристи-лингвисти. На 29 февруари 2016 г. приключи правния преглед на английската версия на споразумението. Текстът бе публикуван на интернет страницата на Генерална дирекция „Търговия“ на ЕК през м. септември 2014 г.

На 5 юли 2016 година ЕК представи проекти на решения на Съвета на ЕС и Европейския парламент за сключване, подписване и временно прилагане на ВИТС. След политическа дискусия и одобряване на проектите на решенията от КОРЕПЕР, на 28 октомври 2016 г. Съветът на ЕС с писмена процедура одобри решенията за подписване и временно прилагане на ВИТС и поиска съгласието на Европейския парламент по решението за сключване на ВИТС с Канада.

Българското правителство взе решение за одобряване и подписване на споразумението с Решение № 899 от 24 октомври 2016 г.

След подписването на ВИТС на 30 октомври 2016 г., всяка държава членка на ЕС следва да одобри споразумението според собствените си процедури и правила (ратифициране или др.), след което Съветът на ЕС следва да приеме решение за сключване на споразумението. За вземане на това решение е необходимо Европейският

парламент да даде съгласие за сключване на споразумението. На 15 февруари 2017 г. Европейският парламент одобри сключването на ВИТС между ЕС и Канада. Споразумението бе одобрено с 408 гласа "за" срещу 254 "против" и 33 "въздържал се". След съгласието от страна на Европейския парламент и след като канадският парламент ратифицира от своя страна ВИТС (през лятото на 2017 г.), споразумението започна да се прилага предварително (временно) на 21 септември 2017 г., според решението на Съвета на ЕС и в споразумение с канадската страна.

Според решението за временно прилагане на ВИТС, от 21 септември 2017 г. се прилагат всички разпоредби на споразумението освен тези, попадащи в споделената компетентност между ЕС и държавите-членки: защита на инвестициите и уреждане на спорове (глава 8 - член 8.9 – 8.14, член 8.15, § 3, членове 8.17 – 8.45; член 28.7); финансови услуги (уреждане на спорове - член 13.2, параграфи 3 и 4; член 13.3 и член 13.4; член 13.9, и член 13.21); записване на филм с видеокамера при защита на интелектуална собственост (член 20.12); членове 27.3 и 27.4, доколкото тези членове се прилагат спрямо административни процедури, преглед и обжалване на равнище държава членка; националната компетентност в глави 22 (Търговия и Устойчиво развитие), 23 (Търговия и труд) и 24 (Търговия и околна среда).

Около половината (13) от държавите-членки на ЕС вече ратифицираха споразумението – Австрия, Дания, Естония, Испания, Литва, Латвия, Малта, Португалия, Хърватска, Швеция, Финландия, Чехия и Обединеното кралство, като Словакия и Франция са в процес на ратификация. Френският парламент е насрочил пленарен вот на 17 юли т.г.

През 2017 г. Белгия заведе дело пред Съда на ЕС относно съвместимостта на разпоредбите за разрешаване на инвестиционни спорове между инвеститор и държава (глава 8 от споразумението) с правото на Съюза (дело 1/17), което е изпълнение на обещанието на белгийското правителство към провинциите в Белгия в замяна, на което последните разрешиха на правителството да подпише споразумението. Словения се присъедини към Белгия и двете държави изчакваха решението на Съда преди да вземат окончателно решение за ратификация. Съдът на ЕС постанови със Становище 1/17 от 30 април 2019г., че разпоредбите на глава 8 от споразумението са напълно съвместими с правната уредба на ЕС.

II. Съдържание на споразумението

Договорено е премахване на митата за внос на стоки с произход от ЕС и Канада от датата на влизане в сила/предварително прилагане на ВИТС, или постепенно в рамките на 3, 5 или 7 години за почти всички стоки. За няколко чувствителни селскостопански продукта ще има специално третиране или изключване от тарифната либерализация. Целта на премахването на митата е да се намалят разходите, които износителите понасят, и по този начин да им се даде възможност по-добре да се конкурират на пазара. Това, от своя страна, води до по-голям избор и по-ниски цени за потребителите. Намаляването на митата и тяхното премахване по никакъв начин не засяга правилата и регламентите за внос на ЕС, на които вносните продукти трябва да отговарят, за да се предлагат на пазара на ЕС (технически, санитарни или фитосанитарни правила за сигурността и защитата на потребителите, или на околната среда, включително и изисквания за безопасност и етикетиране на хранителните продукти). Тези правила остават незасегнати от ВИТС.

Намаляването на митата във ВИТС е едно от най-всеобхватните, които ЕС е постигнал някога в контекста на споразумение за свободна търговия, особено по отношение на премахването на мита при влизането в сила на споразумението. Митата за 98.6% от всички канадски тарифни позиции и 98,7% от всички тарифни позиции при внос в ЕС ще бъдат напълно премахнати. Като при влизане в сила/предварително прилагане на споразумението се премахват митата за 98.2% от канадските тарифни позиции и за 97,7% от тези на ЕС. За всички други стоки, подлежащи на либерализация, митата ще бъдат премахнати в рамките на преходни периоди от по 3, 5 или 7 години. Като цяло, резултатът е балансиран и реципрочен и предлага нови възможности за търговия, при пълно отчитане на ключовите чувствителности на двете страни.

Договорености по сектори – индустриални, рибни и селскостопански стоки

Индустриални стоки

100% от тарифните линии и за двете страни ще бъдат напълно елиминирани, от които 99,6% по вноса в Канада и 99,4% по вноса в ЕС при влизане в сила/предварително прилагане на ВИТС. Сред малкото стоки, които не подлежат на незабавна либерализация, са ограничен брой продукти в автомобилния сектор, които ще бъдат либерализирани на реципрочна основа в продължение на 3, 5 или 7 години (17 продукта в канадската тарифна офертата и съответните продукти в офертата на ЕС). В допълнение, Канада ще премахне митата за кораби до 7 години (най-благоприятен ангажимент към търговски партньор, който Канада е поемала за кораби).

На база данните от 2009-2011 г. се очаква износителите от ЕС да пестят средно около 470 милиона евро годишно, докато канадските износители за ЕС ще пестят по 158 милиона годишно.

Рибни продукти

Двете страни ще премахнат напълно всички мита по вноса на рибни продукти. Канада ще премахне всички мита с влизане в сила на споразумението, докато ЕС ще премахне митата за 95.5% от продуктите при влизане в сила на споразумението. Останалите 4.5 % ще бъдат либерализирани в рамките на преходни периоди от по 3, 5 и 7 години.

За определени рибни продукти Канада използва автономни тарифни квоти за внос в ЕС. С цел тези квоти да не бъдат засегнати в процеса на либерализация в следствие на ВИТС, ЕС ще създаде две преходни квоти – една за 23 000 тона обработени скариди (ТН 16052010 и 16052099), и една за 1 000 тона замразена треска (ТН 03042929). Размерът на преходните квоти съответства на безмитния внос от Канада в ЕС преди ВИТС. Квотите ще се администрат на база на принципа „пръв дошъл, пръв получил“ до изчерпване на количествата им, като ще бъдат отворени в момента на влизане в сила на споразумението.

Селско стопанство:

Канада ще премахне митата за 90,9 % от селскостопанските си продукти при влизане в сила на споразумението. След 7 години ще бъдат премахнати още 0.6 % от митата за тази група продукти. Останалите селскостопански стоки са чувствителни и ще

подлежат на либерализация в рамките на тарифни квоти (млечни продукти) или няма да бъдат либерализирани въобще (пилешко и пуешко месо, яйца и яйчни продукти). Канадската оферта за преработени селскостопански продукти (вина и спиртни напитки, безалкохолни напитки, сладкарски изделия, продукти като паста и бисквити, преработени плодове и зеленчуци) е от изключително значение, тъй като един от основните офанзивни интереси на ЕС за разширяването на достъпа до пазара на Канада бе именно в този сектор. В резултат, почти всички мита за тези продукти ще бъдат премахнати, от което индустрията в ЕС очаква да има съществени печалби.

Вината и спиртните напитки са основният експортен интерес за ЕС сред селскостопанските продукти, тъй като са водещи в селскостопанския износ за Канада. Тарифната либерализация е допълнена от премахването на други търговски бариери, включително няколко нетарифни пречки пред търговията, които до момента пречеха на европейските износители да подобрят значително представянето си на канадския пазар. Договорени са правила, които значително ще подобрят конкурентоспособността на европейския износ. В допълнение, съществуващото Споразумение по вината и спиртните напитки между ЕС и Канада е инкорпорирано във ВИС. Комбинираният ефект от тези мерки следва да доведе до повишаване на европейския дял на канадския пазар за вина и спиртни напитки.

Споразумението следва да подобри значително условията за европейския внос на канадския пазар, тъй като митата, които ще се премахнат за изброените по-горе продукти, са между 10 % и 25 % от стойността на продукта (адвалорно мито).

От своя страна, ЕС ще премахне 92.2 % от митата си за селскостопански стоки при влизане в сила, като след 7 години ще бъдат премахнати 93.8 %. Няма да се либерализира вноса на:

- Продукти, за които се прилага entry price system (адвалорното мито ще бъде премахнато, но ще се прилага системата за вносна цена);
- Чувствителни продукти, за които ще се прилага безмитен внос, но за ограничени количества в рамките на ТК (говеждо, свинско, консервирана сладка царевича);
- Чувствителни продукти, които няма да бъдат либерализирани (пилешко и пуешко месо, яйца и яйчени продукти);

От гледна точка обем, 95 % от селскостопанския износ на ЕС, на стойност 2.2 милиарда евро, ще бъде напълно либерализиран. В същото време, ЕС ще премахне митата за 97% от селскостопанския внос от Канада.

Годишните количества на договорените тарифни квоти за различните чувствителни продукти са както следва:

- **Млечни продукти:** Канада ще предостави нова двустранна квота за внос от ЕС от 17 700 тона сирена, от които 16 000 тона за висококачествени сирена и 1 700 тона за индустриални сирена. В допълнение, други 800 тона ще бъдат добавени към съществуващата квота в СТО за ЕС, чрез технически корекции. Общият обем е 18 500 тона, което е повече от два пъти европейския износ на сирена за Канада. Това ще означава 128 % увеличение на износа от ЕС, или ще представлява 4 % от пазара на сирена в Канада. Освен това, канадската страна ще премахне митата за концентратите на млечен протеин. От своя страна, ЕС ще премахне всички мита за млечни продукти при влизане в сила на споразумението.

Това ще има незначителен ефект върху пазара, тъй като вносът от Канада е незначителен към момента – 0.1 % от селскостопанския внос в ЕС.

- **Говеждо месо:** Основен интерес за Канада в преговорите е говеждото месо, в частност пряското говеждо. Общият безмитен внос, който ЕС ще разреши на Канада, е в размер на 45 838 тона, от които 30 838 прясно говеждо месо. Към това количество ще бъдат прибавени и 4 162 тона прясно говеждо месо, които ЕС предоставя на Канада като компенсация по спора за хормоните. Всичко това съответства на 0.6 % от консумацията на говеждо в ЕС. В допълнение, ЕС ще предостави квота от 3 000 тона бизонско месо с влизане в сила на споразумението. Освен това, вносът от Канада на говеждо тип Hilton ще бъде безмитен в рамките на съществуващата квота в рамките на СТО в размер на 11 500 тона, която се поделва между Канада и САЩ.
- **Свинско месо:** ЕС ще предостави безмитен внос на свинско месо от Канада в размер на 75 000 тона, плюс още 4 625 тона, които ще бъдат консолидирани в рамките на ВИС за по-лесно администриране. Общото количество представлява 0.4 % от консумацията на свинско месо в ЕС.
- **Сладка царевица:** ЕС предоставя квота от 8 000 тона при нулево мито.
- **Пшеница:** Съществуващата квота за внос в ЕС от Канада, в рамките на СТО, ще бъде увеличена от 38 853 тона на 100 000 тона, а митата ще бъдат премахнати. В замяна, Канада ще премахне митата в рамките на квотите си в СТО за млечни продукти, яйца и пилешко.

Модалности при администриране на квотите:

- **Администриране:** квотите на ЕС за бизонско месо и сладка царевица ще бъдат администрирани на базата на „пръв дошъл, пръв получил“, а новите квоти за говеждо и свинско ще бъдат администрирани чрез система за лицензиране на вноса, която да гарантира плавен внос на продукти през цялата година, а не сезонен бум. Квотата за ниско и средно качество пшеница ще бъде администрирана съгласно Регламент на Комисията (ЕС) 1067/2008 от 30 октомври 2008 г. Съществуващата квота за говеждо тип Hilton ще бъде администрирана както досега. От своя страна, Канада ще администрира квотата си за сирена чрез система за лицензиране на вноса, като ще се гарантира обем за нови вносителите. Всички квоти в рамките на СТО, засегнати от споразумението, ще продължат да се администрат, както до сега.
- **Phase in:** Премахването на митата в рамките на квотите за говеждо, свинско месо, сладка царевица и сирене ще бъде осъществено в рамките на 5-годишен период. Премахването на митата за говеждото Hilton, бизонското месо и пшеницата ще се случи с влизане в сила на споразумението.

Правила за произход

Всички правила за произход, договорени във ВИС, хоризонтални и продуктови, се базират в максимална степен на стандартните правила на ЕС. Изключение правят правилата за автомобили, риба и някои преработени селскостопански продукти, за които канадските износители трудно изпълняват по-строгите европейски правила. Изключението е под формата на дерогация от общите правила за ограничено количество

от всеки продукт. В замяна, Канада се съгласява да спазва общите правила за произход след изчерпването на тези количества. В областта на текстила Канада от своя страна предоставя дерогации за износителите от ЕС, с цел реципрочност.

ВИТС оставя възможност за бъдеща кумулация с трети страни, с които и ЕС и Канада имат ССТ. В този случай, материал с произход от трета страна ще може да бъде вложен в продукт с произход от страните по ВИТС. Това е в подкрепа на глобалните вериги на стойността. Условието за такава кумулация е ССТ-та на ЕС и на Канада с въпросната трета страна също да предвиждат подобна кумулация. Освен това, ЕС и Канада следва да се договорят за специфични правила, касаещи въпросната страна.

Технически пречки пред търговията

Главата относно техническите пречки пред търговията се основава на правилата на СТО и Споразумението относно техническите пречки пред търговията, като цели подобряване на прозрачността и насърчаване на контактите между ЕС и Канада в областта на техническите регулации. Двете страни са се съгласили да задълбочат връзките и сътрудничество между органите, отговорни за създаването на стандарти, както и между тези, отговорни за тестването, сертифицирането и акредитирането им.

Отделен протокол ще подобри признаването на „оценката на съответствието“ между страните. Предвиден е механизъм, чрез който сертифициращите органи в ЕС ще могат, според приложимите правила в Канада, да издават сертификати на стоки предназначени за канадския пазар, съобразно канадските изисквания и стандарти. Същото важи и за сертифициращите органи в Канада. По този начин значително ще се намалят разходите за тестване, като се избягва двойното тестване на продукти, както и за придобиване на продуктов сертификат от износителите.

Санитарни и фитосанитарни правила

Главата по санитарни и фитосанитарни мерки във ВИТС потвърждава правата и задълженията на ЕС и Канада, произтичащи от Споразумението за санитарен и фитосанитарен контрол в рамките на СТО.

По отношение на месо и месни продукти съществуващото Ветеринарно споразумение между ЕС и Канада е интегрирано във ВИТС, потвърждавайки успешното и взаимноизгодно сътрудничество. В допълнение е договорено да се опрости процеса за одобряване на износители, както и работата по допълнителни елементи, насочени към минимизиране на търговските ограничения при избухване на зараза. Основната цел е да се работи хоризонтално на ниво ЕС, а не на национално ниво по държави-членки.

В областта на растениевъдството, ВИТС създава нови правила, които ще улеснят процеса на одобрение за растения, плодове и зеленчуци от страна на Канада. Включена е работна програма, с която в бъдеще споразумението ще допринесе за хоризонтална оценка и одобрение на ниво ЕС за плодове и зеленчуци. Създават се възможности за съкратени процедури при одобряване на приоритетни продукти. По този начин ще се намалят времето и разходите за европейските износители, както и ще се създаде по-предвидима регулаторна среда за тях.

Въпреки че споразумението ще улесни и съкрати значително процесите на одобряване и оценка на продуктите, то няма да промени нито правилата на ЕС, нито тези на Канада. Всички продукти следва напълно да отговарят на приложимите санитарни и фитосанитарни изисквания.

Генно модифицирани организми (ГМО) и безопасност на храните

ВИТС няма да наложи промяна на законодателството на ЕС относно безопасността на храните и ГМО, включително оценката на безопасността и процедурите за представяне на ГМО на пазара и за управление на риска. Споразумението няма за цел да отвори пазара на ЕС за ГМО, и след влизането му в сила ще продължат да се спазват правилата на ЕС, според които разрешение за ГМО се иска от European Food Safety Authority (EFSA)/Европейския орган за безопасност на храните, което изисква и мнение от държавите-членки на ЕС.

Митници и улесняване на търговията

Главата по митници и улесняване на търговията ще опрости и направи по-прозрачно митническото освобождаване на стоки с цел улесняване на двустранната търговия и намаляване на транзакционните разходи за вносителите и износители. За целта се дефинират общи принципи и се предвижда засилено сътрудничество и обмен на информация между митническите органи на ЕС и Канада, с цел да се улеснят, когато е възможно, вноса, износа и процедурите по транзит.

Разпоредбите относно прозрачността гарантират, че законодателството, решенията, административните политики и такси, свързани с вноса или износа на стоки и регулиращи митническите въпроси се оповестяват публично. Междувременно при въвеждането на нови законодателни инициативи в областта на митниците, заинтересованите лица ще имат възможност да дават своите коментари преди приемането им.

Либерализиране на търговията с услуги и право на установяване

По отношение на търговията с услуги и инвестиции хоризонталните и секторни правила и разпоредби са поместени в главите по трансгранична търговия с услуги, временно влизане и престой, взаимно признаване на професионални квалификации, телекомуникации, вътрешно регулиране, финансови въпроси, международни морски транспортни услуги, електронна търговия, както и главата по инвестиции. Пазарният достъп е уреден в приложения към тези глави, в които ЕС и Канада поемат специфични ангажименти един към друг по отношение на национално третиране, най-облагодетелствана нация, пазарен достъп, оперативни изисквания към инвеститорите.

Негативните списъци със задължения по търговията с услуги са нов момент в начина на записване на либерализацията на търговията с услуги за ЕС. Счита се, че те представляват по-прозрачен подход на отразяване на ограниченията по законодателството и, в допълнение предоставят по-големи възможности за гарантиране на автономната либерализация на търговията с услуги, тъй като се обвързват с т.нар **ratchet клауза**. Според нея, при веднъж предприета либерализация от дадена държава, изразяваща се в премахването на някое ограничение в търговията с услуги, след това не може да бъдат въведени нови ограничения. По принцип този вид списъци се ползва от

развитите държави в света при сключването на споразумения за свободна търговия в услугите (напр. в ОИСР, НАФТА, споразуменията на САЩ и др.). В рамките на СТО и на сключените досега ССТ-та от ЕС се е ползвал т.нар. положителен списък. Разликите между двата типа списъци са, че докато в положителния списък се описват конкретни задължения за либерализация по зададените сектори на услугите, като невключването на даден сектор означава, че страната не поема никакви ангажменти по него, то в негативния списък следва да се включат всички съществуващи ограничения, като липсата на ограничение и/или сектор означава пълна либерализация. Това изискване, както и т.нар. ratchet клауза, до голяма степен възпираха ДЧ на ЕС от приемането на този подход в преговорите. В рамките на договаряното споразумение с Канада, обаче, беше решено да се пристъпи към този списък с цел получаването на по-големи отстъпки от Канада.

По отношение на поетите ангажменти по услугите, ВИТС е най-всеобхватното и амбициозното от гледна точка либерализирането на търговията с услуги, което ЕС някога е сключвал. Съдържа ангажменти, и от двете страни, по отношение на дискриминационни мерки и количествени ограничения във всички сектори, както и широко обхватни регулаторни разпоредби в ключови сектори, като финансовите и телекомуникационните услуги.

ЕС получава значителен пазарен достъп на канадския пазар. Видът на списъците със специфични ангажменти предоставя ясен и прозрачен вариант за изброяване на всички съществуващи мерки и рестрикции в Канада, включително и на провинциално ниво. Обвързването на канадските провинции е изключителен успех за ВИТС, тъй като това е правен ангажмент за отваряне на пазара на под-федерално ниво. По този начин операторите от ЕС получават гарантиран пазарен достъп, без опасност от въвеждането на бъдещи рестрикции или дискриминационни мерки. В допълнение, бъдещо облекчаване на режима в Канада автоматично ще бъде обвързано в ВИТС. Освен това канадската страна се съгласява на отварянето на някои ключови сектори като пощенски услуги, телекомуникации и морски транспорт, при това без преходни периоди.

В същото време, споразумението дава право на държавите членки на ЕС да въведат дискриминационни мерки и количествени ограничения в основни чувствителни за тях сектори, които са изброени в Списъка със специфични ангажментите на ЕС по услугите (Анекс 2). Тези изключения обхващат секторите, свързани с обществени/комунални услуги, образователни услуги, здравеопазване, социални услуги и водоснабдяване. В допълнение, ВИТС позволява на правителствата да променят всяко свое бъдещо решение за приватизирането на някой от тези сектори.

По отношение на предоставянето на услуги, чрез пребиваване на физически лица, т. нар. начин 4, споразумението съдържа разпоредби относно вътрешно-корпоративните трансфери, които ще улеснят управлението на международните компании в ЕС и Канада. Тези разпоредби касаят лица, попадащи в категориите инвеститори и професионалисти. Двете страни допускат за срок до 3 години компаниите да изпращат своите ВКТ в дъщерните си дружества съответно в ЕС и Канада, независимо от сектора. Освен това, споразумението дава възможност за съпрузите и семействата да придружават съответните лица. Физически лица, попадаща в категориите „доставчик на услуга по договор“ и „независим професионалист“ ще могат да пребивават в съответната страна за период до 12 месеца, а не до 6, както е сега.

Услуги от обществен интерес

Услугите от обществен интерес винаги са били изключително чувствителен въпрос за ЕС и неговите държави-членки, независимо за кои търговски преговори става дума. Традиционно ЕС не поема ангажименти за пазарен достъп или национално третиране по отношение на тези услуги. Този подход е залегнал още от приемането на Общото споразумение за търговия с услуги в рамките на СТО през 1994 г., по време на Уругвайския кръг преговори. Продължавайки традицията, ЕС е изключил от обхвата на споразумението услугите от обществен интерес (т. нар. public utilities), чрез вписването на резерва в списъка със специфични ангажименти гласяща:

„Във всички държави-членки на ЕС, услуги считани за обществени (публични) на национално или местно ниво може да бъдат обект на публични монополи или изключителни права предоставяни на частни оператори. Обществени услуги съществуват в сектори като консултантски услуги свързани с развойна и научна дейност, развойна дейност в социалните и обществени науки, технически тестове и анализи, екологични услуги, здравни услуги, транспортни услуги и услуги свързани с транспорта. Изключителни права за подобни услуги често пъти са предоставяни на частни оператори, на база концесии давани от публичните власти, обект на специфични задължения. Предвид, че обществени услуги често съществуват и на под-централно ниво, детайлен и изчерпателен списък сектор по сектор не е практичен. Тази резерва не се отнася до телекомуникационните и компютърните услуги.“

В допълнение, България и други държави-членки на ЕС са включили индивидуални, допълващи общата, резерви изключващи дейностите, свързани със социалните услуги, общественото здравеопазване и образование.

Двустранна търговия с услуги и очаквани пози

От гледна точка на България договорените във ВИС пазарен достъп и правила по отношение на търговията с услуги, представляват най-амбициозният ангажимент на страната в международно споразумение. В същото време списъкът дава ясен и прозрачен ангажимент на страната по отношение на доставчиците на услуги от Канада.

Реализираната търговия с услуги е на сравнително ниски нива, като България е с положителен баланс. Основните услуги в износа на България са в областта на туризма (пътуванията), транспорт и информационни и комуникационни технологии (ИКТ). През 2015 г. износът на услуги за Канада е в размер на почти 32 милиона евро. Износът на услуги бележи ръст от 2011 година насам, като той се дължи основно на ИКТ сектора и бизнес услугите. Услуги в ИКТ сектора не са изнасяни през 2011 и 2012 г., износът им започва през 2013 г. През последните години се наблюдава малък, но постоянен ръст на износа на ИКТ услуги, което е съвместимо с усилията на страната за повишаване износа на услуги с висока добавена стойност. Във ВИС Канада поема ангажименти не само на федерално, но и на провинциално ниво. Нещо, което до момента не бе гарантирано на България по силата на Общото споразумение за търговия с услуги в СТО. В сравнение с достъпа до момента, след влизане в сила на споразумението Канада отворя пазара си във всички сектори, за всички начини на предоставяне на услуги.

Ефектите от влизането в сила на ВИС са резултат от подобрения пазарен достъп по отношение на телекомуникациите, което ще има ефект върху развитието на двустранната търговия. Допълнителни ползи върху двустранната търговия ще окаже и подобрената прозрачност на под-федерално ниво в Канада. Голяма част от секторното законодателство, ограничаващо доставчиците на услуги, действа на ниво провинции, които за първи път са поели пълни ангажменти в споразумение за свободна търговия. Подобен ангажмент от страна на Канада липсва и в НАФТА.

Вносът на услуги от Канада в България е на изключително ниски нива. Основните сектори са транспорт, застрахователни услуги, други бизнес пътувания и туризъм. Единственият сектор, в който България не реализира износ на услуги, а канадски доставчици предоставят такива в страната ни са застрахователните услуги. Най-вероятната причина за това е застраховането на товари при международни морски превози. Размерът на внос на услуги от Канада варира между 8-18 млн. евро годишно.

По отношение на пазарния достъп, гарантиран на канадски доставчици в България, следва да се отбележи, че страната не поема ангажменти за промяна на законодателството си. Това означава, че **българските закони продължават да важат такива каквито са към момента**. Голяма част от ангажиментите на страната предоставят значително място за политически решения. Това е възможно поради **значително малкото отстъпки, които България е направила пред Канада**. Анализ на Списъка със специфични ангажменти на ЕС показва, че България има общо 44 ограничения, т. нар. резерви. В Анекс 1 (Резерви за съществуващи мерки) – 20 резерви, и 24 резерви в Анекс 2 (Резерви за бъдещи мерки). По този показател страната е първа сред държавите членки на ЕС, което я прави и най-затворената по отношение на търговията с услуги.

От една страна, резултатът може да се тълкува като ограничаване на либерализирането на търговията с услуги, поради високия брой резерви, но на практика това не е така. Канадските оператори срещат в България същите изисквания и правила, каквито срещат всички останали. Българското законодателство е доста либерално и почти не предвижда дискриминиране на доставчици на услуги от трети страни. В същото време, липсата на толкова амбициозни ангажменти (обвързване на нивото на прилагания законодателен режим) предоставя гаранции на българската страна, че ще може да предприема по-дискриминационни мерки в някои сектори от национален интерес, без това да представлява повод за повдигане на правен спор, включително арбитражно производство. В същото време този подход може да доведе до предпазливост от страна на канадските инвеститори, за които регулаторната среда няма да бъде напълно устойчива на база ВИС.

Обществени поръчки

Споразумението предоставя изключителен достъп до канадския пазар на обществени поръчки за ЕС. За първи път Канада отваря провинциите, териториите и общините си за чуждестранен партньор, и то доста над обвързаното в рамките на Споразумението за държавни поръчки в СТО и в НАФТА. ВИС представлява най-амбициозната оферта, която Канада някога е предоставяла на трета страна по отношение на обществените поръчки, включително и САЩ. Премахва се съществуващата асиметрия между двете страни, тъй като пазара на ЕС на практика вече е отворен за канадски компании. Канадските ангажменти включват обществените поръчки, обявявани от федералните власти, провинциалните и териториални министерства и

агенции, държавно контролираните предприятия ("crown corporations"), както и на регионални, местни и общински правителства и дружества. Така съществува реципрочност между ЕС и Канада.

Съществуват само два сектора, в които има съществени ограничения от канадска страна. Първият е в областта на енергийните услуги в провинциите Онтарио и Квебек, които изключват от ангажиментите си определени типове договори. Въпреки това, компаниите от ЕС имат значителен достъп до обществените поръчки в енергийния сектор, предвид обхвата на стоки, услуги и дружества. Вторият сектор е общественият транспорт в същите провинции. Те не затварят възможността за европейските компании да участват в търговете, а поставят допълнителни изисквания. Тези ограничения се изразяват в изисквания за процент местно съдържание, който е толкова висок, че на практика не позволява на компании извън двете провинции да участват. Този проблем не е решен напълно, но е предоставено значително облекчаване на това изискване, което прави възможно участието на доставчици от ЕС. В допълнение, за първи път двете провинции правно се обвързват с прозрачност при прилаганите изисквания, тъй като до сега са прилагани на база установена практика, а не на закон или наредба.

По отношение на правилата в главата по обществените поръчки, текстът е базиран на СДП в СТО. Разпоредбите са доразвити и е предвиден електронен портал за обществени поръчки в Канада, който да отговаря на съществуващите системи в ЕС.

Система на инвестиционния съд – разрешаване на спорове между инвеститор и държава

ВИТС представлява важна и радикална промяна на инвестиционните правила и разрешаването на спорове, тъй като е първото споразумение, което включва реформирания подход на ЕС към защитата на инвестиции.

Текстът на глава 8 съдържа две основни групи правила стандарти за инвестиционна защита и системата на инвестиционния съд. Текстът в първата част съдържа традиционните стандарти за защита на инвестициите като национално третиране, третиране „най-облагодетелствана нация“, справедливо и равнопоставено третиране (FET), т.нар. "umbrella" клауза и т.н. Новият елемент в този текст е член 2 Право на регулиране. С него се потвърждава правото на държавите да регулират с оглед легитимния обществен интерес в области като социална политика, опазване на околната среда и други (член 8.9 в глава 8). Включително, когато такива регламенти засягат чуждестранна инвестиция, като същевременно осигуряват високо ниво на защита на инвестициите и справедливо и прозрачно разрешаване на споровете. ВИТС няма да доведе до по-благоприятно третиране на чуждите инвеститори от собствените инвеститори, както и не налага привилегия в отнасянето на спора пред инвестиционния арбитражен съд по Споразумението. Инвеститорите вместо това могат да изберат да защитават правата си пред местните съдилища.

В споразумението на няколко пъти е потвърдено, иначе съществуващото, право на правителствата да променят законодателството си, независимо от това, че може негативно да се засегне инвестиции или очакванията на инвеститора за печалба. Всяко дължимо обезщетение на инвеститор ще се базира на обективни оценки от арбитражния трибунал и няма да бъде по-голямо от претърпяната от инвеститора загуба.

По отношение на стандарта за справедливо и равнопоставено третиране се прекратява практиката на интерпретация от страна на трибуналите, както е в досегашната ISDS система. Член 8.10 (2) изрично изрежда възможните нарушения: „отказ от правосъдие в рамките на наказателно, гражданско или административно производство; съществено нарушение на изискването за справедлив процес, включително съществено нарушение на изискването за прозрачност, в рамките на съдебни и административни производства; явна проява на произвол; целенасочена дискриминация въз основа на явно неправомерни основания, като пол, раса или религиозни убеждения; неправомерно третиране на инвеститорите, от рода на принуда, натиск и тормоз.“ Единствената възможност за допълнение на този списък е постановена в член 8.10 (2), буква е), което става по силата на член 8.10 (3), т.е. след решение на Съвместния комитет по ВИТС. При евентуален спор относно нарушение на принципа на „справедливо и равноправно третиране“, арбитрите са задължени да тълкуват нарушенията единствено по смисъла на член 8.10 (2), а не по собствено усмотрение. Въведената с ВИТС практика е практика на „затворения списък“, която противоречи на традиционната практика на общо дефиниране на „справедливо и равноправно третиране“, на която досегашната арбитражна практика на тълкуване почива.

Дефиницията за инвестиция във ВИТС се базира на приетото в рамките на вътрешния пазар на ЕС разбиране за инвестиция. Най-общо инвестициите се делят на преки чуждестранни инвестиции и портфолио инвестиции, които включват акции, облигации, права върху вземания и други активи. Целта на подобна широка дефиниция е по-добра защита на инвестициите на европейските компании и собствеността им в трети страни.

Друго предимство на споразумението е, че се изисква реална икономическа връзка между икономиките на Канада и ЕС с оглед на това дадена фирма да може да се ползва от споразумението и ограничава „кухи“ компании или компании от типа „пощенска кутия“, установени в ЕС или Канада от инвеститори от други страни да могат да предявяват иски срещу Канада, ЕС или държавите-членки.

Във втората част на текста относно новата система за разрешаване на инвестиционни спорове е основното изменение в подхода на ЕС. Най-важната разлика с ISDS е, че новият трибунал става публичен и инвеститорът няма възможност да влияе върху избора на арбитри.

ВИТС се различава решително от традиционния подход за разрешаване на споровете и установява независим, безпристрастен и постоянен инвестиционен арбитражен съд. Членовете на този арбитраж няма да бъдат назначавани от инвеститорите при спор, а от страните по споразумението (т.е. правителството на Канада, ЕС и правителствата на държавите членки). Арбитрите следва да притежават квалификация в съдебната практика от страните и ще бъдат назначавани за срок от по 5 години, който може да бъде подновяван веднъж. Споровете ще се разглеждат от трима членове на арбитражния съд, избрани на случаен принцип. Определят се стриктни етични правила за тези членове, които осигуряват тяхната безпристрастност и независимост. С цел арбитражният съд във всички случаи да спазва намерението на страните по ВИТС са включени разпоредби, които позволяват на страните да дават задължителни насоки за тълкуване.

Освен това се прилагат правилата на УНСИТРАЛ за прозрачност при инвестиционни спорове, съгласно които е възможен достъпът до документацията по споровете.

След влизане в сила на споразумението, Съвместният комитет по ВИТС ще приеме списъците с арбитри и на двете инстанции, процедурните им правила. Вътрешните процедури, в рамките на ЕС, вече са стартирали. ЕС и Канада вече приключват с договарянето на правилата за етичния кодекс на арбитрите, за медиация при спор, и за издаване на тълкувания на разпоредбите на ВИТС, които са задължителни за арбитрите при разглеждане на спор. Предстои да бъдат одобрени от Смесения комитет на ВИТС, който ще се проведе през 2019 г.

В допълнение следва да се отбележи, че **Белгия сезира Съда на ЕС** относно съвместимостта на системата на инвестиционния съд с правото на ЕС. По същество тя изразява съмнения относно последиците от този механизъм за изключителната компетентност на Съда на Съюза да дава окончателно тълкуване на правото на Съюза, а оттам и за автономията на правния ред на Съюза, относно съвместимостта му с общия принцип на равно третиране и с изискването за ефективност на правото на Съюза, както и относно зачитането от този механизъм на правото на достъп до независим и безпристрастен съд.

В решение 1/17 от 30 април 2019 г. Съдът на ЕС подчертава, че правото на Съюза допуска създаването на съд, на апелативен съд, а впоследствие и на многостранен инвестиционен съд, както и това да им се предостави със СЕТА компетентност да тълкуват и прилагат разпоредбите от това споразумение с оглед на правилата и на принципите на приложимото между страните по него международно право. Тъй като обаче са извън съдебната система на Съюза, посочените съдилища не могат да тълкуват или да прилагат други разпоредби от правото на Съюза, освен тези от СЕТА, нито да постановяват решения, които биха могли да възпрепятстват функционирането на институциите на Съюза съгласно установената за него конституционна рамка.

В случая Съдът приема, че СЕТА не предоставя на предвидените съдилища компетентност да тълкуват или да прилагат каквито и да било други разпоредби от правото на Съюза, освен разпоредбите от СЕТА. В това отношение Съдът по-специално подчертава, че споразумението предоставя на Съюза правото да определи — в случай че канадски инвеститор иска да оспори мерки на държава членка и/или на Съюза — дали с оглед на правилата за разпределяне на областите на компетентност между Съюза и държавите членки искът следва да бъде насочен срещу съответната държава членка или срещу Съюза. В този смисъл Съдът запазва изключителната си компетентност да се произнася по разделението на областите на компетентност между Съюза и държавите членки.

Съдът на ЕС отбелязва също, че компетентността на съда по СЕТА и на апелативния съд по СЕТА би могла да накърни автономията на правния ред на Съюза, ако е уредена по начин, който допуска те да могат, когато извършват преценка на твърдени в иск ограничения на свободата на стопанска инициатива, да поставят под въпрос равнището на защита на обществен интерес, който е бил водещ при въвеждането от Съюза на такива ограничения за всички оператори, инвестирали в съответния търговски или промишлен сектор на вътрешния пазар. СЕТА обаче съдържа клаузи, които изключват напълно компетентността на тези съдилища да се произнасят по

направени от една от страните по споразумението демократични избори, свързани по-специално с равнището на защита на: обществения ред, обществената сигурност, обществения морал, здравето и живота на хората и животните, безопасността на храните, растенията, околната среда, благополучието на работното място, безопасността на продуктите, потребителите или също на основните права. Следователно СЕТА не накърнява автономията на правния ред на Съюза.

По отношение на съвместимостта на предвидения механизъм с общия принцип на равно третиране Съдът отбелязва, че СЕТА има за цел да предостави на инвестиралите в Съюза инвеститори от Канада специфичен способ за защита срещу мерки на Съюза, поради което положението им не е сходно с това на инвестиралите в Съюза инвеститори от държави членки. Освен това Съдът стига до заключението, че СЕТА не засяга ефективността на правото на Съюза единствено поради факта че решение, постановено от създаден с това споразумение съд, би могло при изключителни обстоятелства да обезсили наложена от Комисията или от орган по конкуренция на държава членка глоба за нарушение на правото в областта на конкуренцията. Всъщност самото право на Съюза допуска отмяна на такава глоба, когато е засегната от порок, който съдът по СЕТА би могъл да установи.

По отношение на съвместимостта на механизма за уреждане на спорове с правото на достъп до независим съд Съдът констатира, че целта на споразумението е съдът по СЕТА да бъде достъпен за всяко инвестирало в Съюза предприятие и физическо лице от Канада, както и за всяко инвестирало в Канада предприятие и физическо лице от държава членка. Ако обаче няма система, която да гарантира, че съдът по СЕТА и апелативният съд по СЕТА са достъпни за физически лица и за малки и средни предприятия (МСП), механизмът би могъл на практика да остане достъпен само за инвеститори, които разполагат със значителни финансови ресурси. При все това Съдът счита, че поетите от Комисията и Съвета задължения за гарантиране на достъпност на предвидените съдилища за МСП са достатъчни, за да може в производството по даване на становище да заключи, че СЕТА е съвместимо с изискването за достъпност. Всъщност тези задължения обуславят одобряването на споразумението от Съюза.

Накрая Съдът стига до извода, че СЕТА съдържа достатъчно гаранции за независимост на членовете на предвидените съдилища.

Защита на интелектуалната собственост

Тази глава е разработена на основа на Споразумението ТРИПС в СТО. Освен copyright, търговски марки и дизайни, един от основните резултати касае защитата на интелектуална собственост по отношение на фармацевтичните продукти. Има позитивен резултат по трите основни искания на заинтересованите страни от ЕС, по отношение на асиметрията в нивото на защита между ЕС и Канада: 1) иноватори, притежатели на фармацевтичен патент ще имат правото да обжалват решения за пазарна оторизация, без дискриминация спрямо производителите на генерични лекарства; 2) Канада потвърждава и гарантира режима си за защита на данните (6 + 2 години); 3) Канада ще стартира sui generis система за защита на патентния срок в съответствие със системата на ЕС за Сертификат за допълнителна защита, това ще представлява по-кратък период (2 години) на допълнителна защита от този в ЕС (5 години).

Освен това, Канада се е ангажирала да засили граничния си контрол по отношение на фалшифицирани търговски марки, пиратски стоки и фалшифицирани географски означения. По този начин правилата ѝ ще се доближат до тези в ЕС.

Във ВИС, ЕС и Канада потвърждават своите права и задължения, произтичащи от Декларацията от Доха относно Споразумението ТРИПС и общественото здраве от 14 ноември 2001 г. по отношение на достъпа до лекарства за развиващите се страни. Споразумението не ограничава възможността за износ на генерични лекарства за развиващите се страни, и предвижда страните по него да изключват този износ от задълженията им по споразумението.

Географски означения

Канада е приела, че всички географски означения за хранителни продукти, предложени от ЕС, ще бъдат защитени на сравнимо ниво с това, предоставено от европейското законодателство. Също така, към включените в споразумението ГО могат да бъдат добавяни допълнителни наименования в бъдеще. Канада ще предостави пълна защита за 145 наименования като ГО, с частични изключения за 21, които са в конфликт с вече съществуващи търговски марки на канадския пазар. За тях са договорени специални режими: 5 ГО ще съществуват едновременно с търговските марки, регистрирани в Канада; 8 ГО ще бъдат защитени, но наименованията им преведени на английски или френски ще бъдат в употреба, доколкото не подвеждат потребителя за произхода на стоката; 3 ГО ще бъдат защитени, като някои търговски марки ще продължат да се използват, а други не, в зависимост от това кога са представени на пазара; 5 ГО за сирена също ще получат защита, като досега канадските власти не са считали за нужно да предоставят такава; забранява се всякаква употреба на знаци, флагове и думи, които могат да подвеждат потребителите за произхода на дадена стока.

Търговия и устойчиво развитие

Канада има практика да договаря отделни споразумения в тази област, свързани с търговските ѝ, докато ЕС прави въпросните разпоредби интегрална част от споразуменията си за свободна търговия. В процеса на преговори Канада прие подхода на ЕС. ВИС съдържа съществени ангажименти и разпоредби по отношение на:

- ангажименти към международни стандарти и споразумения – потвърждаване на ангажиментите към МОТ (основни трудови стандарти и права като безопасност на работното място, ратифициране и прилагане на конвенциите на МОТ). Ефективно прилагане на многостранните споразумения за опазване на околната среда;
- гарантиране правото на всяка от страните да регулира области, свързани с трудова заетост и околна среда;
- гарантиране, че стандартите относно заетостта и опазването на околната среда не са използвани за ограничаване на търговията, или за либерализиране на националните режими за заетост и околна среда така, че да представляват не позволено стимулиране на търговия и инвестиции;
- ангажименти за насърчаване на устойчива употреба и търговия с природни ресурси, като дървесина и рибни продукти;
- насърчаване на търговски и инвестиционни практики и схеми в подкрепа на устойчивото развитие, като Корпоративната социална отговорност (с

рефериране към Правилата на ОИСП за МНК), еко етиктиране (eco-labeling) и справедлива търговия (fair trade);

- засилен мониторинг и висока степен на прозрачност, включително участие на гражданското общество;
- процедури за разрешаване на спорове, основани на правителствени консултации и механизъм за преглед от страна на независима трета страна, с участието на експерти, чийто доклади са публични.

Прилагането на тези разпоредби ще бъде съблюдавано от специален правителствен орган и ще бъде осъществявано в сътрудничество с гражданското общество.

Разпоредбите свързани с устойчивото развитие, заетостта и опазването на околната среда се съдържат в глава 22 „Търговия и устойчиво развитие“, в глава 23 „Търговия и заетост“, и в глава 24 „Търговия и околна среда“.

Държавни предприятия, монополи и предприятия със специални права

Споразумението включва глава относно държавните предприятия, монополите и предприятията със специални права и привилегии, за да гарантира, че целите и пазарния достъп постигнати с него не са ограничени или засегнати от дейността на подобен вид предприятия. ЕС и Канада имат право да установяват подобни дружества, без ограничение от сектора и броя, но следва да гарантират, че когато те оперират на пазара ще го правят спазвайки пазарните правила и без да дискриминират така, че да ограничат търговската дейност на останалите. Следва да се отбележи, че оперирането на пазара и действията в обществен интерес или предоставянето на комунална/обществена услуга са различни. Не се засяга правото на държавите да регулират по отношение на комуналните/обществени услуги.

Култура

Културата и свързаните с нея дейности имат особен статут в нашите общества. Ето защо, споразумението потвърждава правото на страните по него да приемат мерки за опазване и насърчаване на културното разнообразие, като потвърждават ангажиментите си по Конвенцията на ЮНЕСКО относно опазването и насърчаването на културното многообразие и неговите прояви. По никакъв начин няма да се засегнат дейностите на правителствата по субсидиране на културни дейности.

Европейския съюз се характеризира с многообразието си от култури, поради което запазването му е от особено значение за обществото. Същите виждания изразява и Канада. Поради тази причина в процеса на преговори на културата и културните дейности е обърнато специално внимание. В резултат на това културните дейности са оставени извън обхвата на споразумението.

III. Ползи и ефекти от прилагането на ВИС за България

Износ от България за Канада

Индустриални стоки

При преглед на изнасяните от България индустриални стоки се забелязва стабилно присъствие на машини, електрически акумулатори, отпадъци и метали. Забелязва се значителен потенциал за развитие на търговията с продукти на леката промишленост, основно сладкарски изделия и текстилни продукти (палта, костюми, панталони и др.). Преди прилагането на ВИТС тези стоки се облагат с мита от порядъка на 4-8 % за сладкарските изделия и 17-18 % за текстилните артикули. Освен това, значително място в износа ни заемат електрическите акумулатори, за които се прилага 7 % мито при внос.

След започване на временното прилагане на ВИТС, данните показват увеличение с 19.6% на стокообмена с Канада в резултат основно на значителен ръст на експорта. Българският износ нараства с 38% под влияние главно на реализирани значителни продажби на медни руди и концентрати и на електрически акумулатори на фона на нулеви стойности за 2017 г. В статистически значимата търговия се забелязва нарастване на износа за всички стокови групи в периода след започване на предварителното прилагане на споразумението. Следва да се отбележи значителния ръст при износа на медицински инструменти (89%), антибиотици (61%), медикаменти (72%) и други стоки с висока добавена стойност. Забелязва се значителен потенциал за развитие на търговията с продукти на леката промишленост, основно текстилни продукти (палта, костюми, панталони и др.). При влизане в сила на споразумението тези мита отпаднат и българските производители ще могат да изнасят стоките си безмитно. В случая с акумулаторите, според данните за внос в Канада (данни на канадските митнически власти), до 2017 г. от България се внасят акумулатори на стойност около 2,5 млн. щ. д. годишно, което отговаря за 8 % от целия внос в Канада за този тарифен номер. Платените мита са около 177 000 щ. д., които вече не са дължими.

Значителен потенциал за засилване на износа има при текстилните продукти, за които митата са между 17 и 18 %, което в международната търговия се приема за забранително мито. Особеното при либерализирането на търговията с текстилни продукти и облекла е, че секторът е чувствителен и традиционно не се либерализира напълно, а се предоставят преференции в рамките на тарифни квоти. ВИТС не прави изключение. След влизане в сила на ВИТС митата за тези стоки ще отпаднат в рамките на тарифни квоти в годишен размер, както следва:

- **39 000** броя за мъжки костюми от вълна и друга висококачествена естествена материя;
- **281 000** броя за останалите мъжки облекла;
- **537 000** броя за женски облекла.

Квотите ще се администрират на принципа „първ дошъл, първ получил“. Предвид стабилното повишаване на износа на облекла през последните 3 години, очакването за повишаване на износа им с влизане в сила на споразумението е напълно оправдано. Продукти на текстилната промишленост, основно готови облекла, и обувки се изнасят за Канада, до започване на прилагането на ВИТС, на стойност от малко над 21 млн. щ. д. годишно при мита от 18%. За всеки един от тарифните номера попадащи в това количество стойностите представляват между 2 и 6% от общия внос в Канада. Платените мита са на стойност малко над 3,8 млн. щ. д.

Ефект от първата година на прилагане на ВИТС върху текстилния износ

През 2018 г. **износът на текстилни продукти от България за Канада е в размер на малко над 4,6 млн. щ. д., което е с 20% повече спрямо 2017 г.** Основни стоки са женска конфекция (блузи, рокли, палта), както и мъжки костюми, ризи и палта. Всички изнасяни текстилни стоки подлежат на либерализация като по-голямата част е под формата на тарифни квоти. Водещият изнасян продукт подлежи на пълна и незабавна либерализация. Според данни на канадските власти тарифните квоти за внос на текстилни продукти от ЕС не са запълнени за 2018 г., което означава, че все още има потенциал за растеж в рамките на безмитните квоти. Българският текстилен сектор се доказва като конкурентоспособен и внедрен във веригите на стойността в ЕС. Показателно за това е незначителния износ директно от България за Канада, който се регистрира от българските митнически власти, докато канадските власти регистрират значителен внос на текстилна продукция произведена в България. Причината е износът от България за ЕС, след което продукцията се изнася за Канада. Поради тежките и специфични правила за произход, според които стоките не претърпяват достатъчна преработка, за да променят произхода си, канадските власти регистрират като страна на произход България. **В резултат България се явява петия най-голям вносител на мъжки костюми (ТН: 620311) в Канада, след Китай, Италия, Турция и Мексико¹.** Примерът с износа на текстил е показателен за очакваните ползи от споразумението, които са под формата на индиректен износ.

Селскостопански стоки

Търговията със селскостопански продукти между България и Канада е традиционно ниска като обем. До започване на прилагането на ВИТС България изнася общо около 58 групи селскостопански стоки (до 4 знак от ХС), на стойност около 17 млн. щ. д. Вследствие тарифната либерализация на селскостопански стоки, при влизане в сила на ВИТС се облекчи износът на сладкарски изделия, консервирани плодове и зеленчуци, зеленчуци, сурови и необработени тютюни, вина, етилов алкохол, шоколадови изделия, конфитюри и мармалади и други хранителни продукти. Най-голям дял имат сладкарските изделия, в частност шоколадови вафли (ТК 190532). Облекченията от либерализацията се изчисляват на стойност между 85 и 170 хиляди щ. д., в зависимост от тарифния номер, за сладкарските изделия и между 47 и 82 хиляди щ. д. за консервираните плодове, които а втората най-изнасяна група. От септември 2017 г. отпадат митата за 53% от българския селскостопански износ за Канада. В парично изражение става дума за износ на стойност от малко над 9 млн. щ. д.

След започване на временното прилагане на ВИТС, износът на селскостопански стоки от България за Канада е на стойност от почти 16 млн. щ. д., което представлява ръст с 13 % спрямо 2017 г. Общо са изнасяни продукти от 45 продуктови групи (до 4 знак на митническата тарифа), от които около 20 са статистически значими като стойност. Водещи стоки в износа са слънчогледовото семе, хлебарски и сладкарски продукти, растителни сокове и екстракти, сирена и извара, плодове и зеленчуци, вина и други. Всички водещи продукти са обект на либерализация в резултат на ВИТС. Вследствие тарифната либерализация на селскостопански стоки, при влизане в сила на

¹ Източник: Canadian International Merchandise Trade Data

ВИТС ще се облекчи вносът на сладкарски изделия, консервирани плодове и зеленчуци, зеленчуци, сурови и необработени тютюни, вина, етилов алкохол, шоколадови изделия, конфитюри и мармалади и други хранителни продукти. Най-голям дял имат сладкарските изделия, в частност шоколадови вафли (ТК 190532).

Внос на стоки от Канада в България

Вносът на стоки от Канада в България се задържа на нива между 44 и 77 млн. щ. д., като нараства заедно с общия стокообмен. От 2011 г. насам търговския баланс на страната е положителен, с изключение на 2017 г. под влияние главно на ръст около 2.5 пъти при доставките на меден камък. Структурата на вноса е разпределена на 71,59% индустриални и 29,41% селскостопански стоки.

Внос на индустриални стоки

Индустриалните стоки представляват основния внос от Канада, като митата, приложими към тях преди предварителното прилагане на споразумението са сравнително ниски - до 6,5%, като за отделни стоки (автомобили) стигат 10%. През първата година от прилагане на споразумението основните стоки по вноса са ценни метали, медни руди и концентрати, книги и други печатни изделия, автомобили, различни видове електронни и автоматични машини и част за тях, машини, използвани в селското стопанство, медикаменти, уреди за бита и превозни средства. Голяма част от тези стоки към момента се внасят при нулеви мита, като първите три стокови групи по вноса (ценни метали, меден камък и печатни изделия), които формират над 68% от вноса за 2018 г. Сред водещите 20 индустриални стоки по вноса половината не са обект на либерализация, т.е. не са се облагали преди влизане в сила на споразумението. Най-значителни облекчения се наблюдават по отношение вноса на самозалепващи се пластмасови плочи и фолия, от 6,5% на 0% мито, и за дрехите втора употреба, от 5,3% на 0% мито, МПС за превоз на пътници, която от 10% мито ще бъде либерализирана в рамките на преходен период от 8 години, на 8 равни етапа. За две тарифни линии от тази група либерализацията ще е частична, под формата на тарифна квота в размер на 100 000 бройки годишно. Като от тези три групи единствено автомобилите за превоз на пътници имат статистическа значимост, останалите две са около и под 1% от общия внос на индустриални стоки от Канада. В списъка на внасяни стоки първите 9 са със статистическа значимост (над 1% от общия внос от Канада).

Внос на селскостопански стоки

Преди влизане в сила на ВИТС, селскостопанският внос от Канада е в малък обем, като отговаря на 1% от общия внос на селскостопански стоки в България. В същия период са внасяни общо 22 стокови групи, от които първите 7 са статистически значими. Останалите са с дял под 1% от селскостопанския внос на стоки с произход от Канада. Най-значим е вносът на сухи бобови зеленчуци, които съставляват над 55% от селскостопанския внос от Канада.

След започване на прилагане на споразумението общата стойност на селскостопанския внос е малко над 15 млн. щ. д., което отговаря на 0,4 % от общия внос на селскостопански стоки в България за същата година. Представлява повишаване на вноса с 53% спрямо 2017 г., когато стойността му е била 11,5 млн. щ. д. В същия период са внасяни общо 22 стокови групи, от които първите 8 са статистически значими.

Най-значим е вносът на студеноводни скариси, които съставляват 49% от селскостопанския внос от Канада. Те са и най-облагодетелствани от либерализацията, тъй като от 20% ще бъде напълно премахнато за период от 8 години. Втората най-внесяна стокова група на риби мерлузи се ползва от пълна либерализация от момента на влизане в сила на споразумението, като от 21 септември 2017 г. митото от 15 % е напълно премахнато. Преди влизане в сила на споразумението двете стокови групи образуват дял от под 7% от внесената селскостопанска продукция от Канада. Третата най-значима стока в нашия внос са хранителни продукти, неупоменати другаде в митническата тарифа, за които са премахнати митата в рамките на тарифна квота в размер от 35 000 т годишно. След изчерпване на квотата се прилагат мита в порядъка на 12,8 – 18 %. Първите три стокови групи във вноса от Канада са и тези, които се ползват с най-значима търговска либерализация в следствие на споразумението. Останалите се търгуват на пренебрежимо ниски мита, в порядъка на 0-3%, или са на статистически незначими стойности, под 1% от общия селскостопански внос с произход от Канада (равняващ се на стойност до 150 хиляди щ.д.). По отношение на чувствителни продукти като месо не е регистриран внос с произход от Канада.

Потенциал за развитие на търговията

Либерализирането на търговията със стоки води до различни последици, като по отношение на износа се търсят предпоставки за повишаване на конкурентоспособността на изнасяната продукция, а по отношение на вноса се търсят защитни механизми под формата на запазване на мита и тарифни квоти за определени специфични продукти. В случая с Канада обемът на, двустранната търговия е малък, което предполага, че ВИТС ще създаде нови възможности за развитието ѝ. Основателно е предположението, че е възможно увеличаване на канадския износ, предвид по-голямата конкурентоспособност и мащаб на канадската икономика, в сравнение с българската. Внимателен преглед на структурата на вноса от Канада показва, че към момента канадските стоки се внасят в България при нулеви или ниски мита - до 5%. Това означава, че евентуално увеличение на вноса на канадски стоки, в резултат на търговската либерализация с ВИТС, ще бъде ограничено, тъй като причините за ниския канадски внос в страната не са свързани с тарифни ограничения.

В същото време, изнасяните български стоки срещат значителни тарифни пречки. Най-бързо развиващата се група в износа ни - текстилните продукти, се облагат с мита в порядъка на 17-18%. Въпреки това се наблюдава ръст на износа им, което говори за високо ниво на конкурентоспособност. При бъдещата либерализация, макар и частична за този конкретен продукт, несъмнено ще се създадат подходящи условия за увеличаване на износа ни.

Освен промяна в обемите на вече търгуваните стоки между България и Канада, се очаква ВИТС да има и ефект върху разширяване на экспортната листа на български стоки за Канада. Предвид развитието на българската икономика и нивото на конкурентоспособност на българския износ, се очаква увеличаване на износа на стоки, при чието търгуване на канадския пазар към момента се срещат затруднения. Основните сектори, от които се очаква потенциален ръст на износа, са леката промишленост (текстил и облекла), хранително-вкусовата промишленост и други неселскостопански стоки за бита. Пречката за тези продукти основно са вносните мита, които варират в рамките между 6 и 18 %. Голяма част от тези мита ще отпаднат при влизане в сила на

споразумението. Единствените стоки, за които ще има преходен период в това отношение, са автомобилни части и компоненти. Митата за тези стоки ще бъдат премахнати в срок от 7 години. Износът от България към света на визираните стоки, с потенциал за износ в Канада, през 2015 г. са на стойност от над 2,2 милиарда щ. д.

Потенциал и конкурентоспособност на българската икономика²

Предпоставка, която следва да се отчете за потенциала на ВИТС, е факта, че България е силно интегрирана в световната и европейска икономика. Вследствие на това е интегрирана в глобалните вериги на стойността, чрез които се реализира значителна част от българския износ. Голяма част от развитите в страната производствени мощности доставят компоненти за други държави-членки от ЕС, които произвеждат крайния продукт.

Развитие на българската икономика

Основен елемент за реализирането на потенциала на българската икономика и повишаване на конкурентоспособността ѝ има привличането на нови инвестиции. Инвестициите са основен двигател на растежа и важен фактор за подобряване на конкурентоспособността на икономиката посредством подобряване на производителността, дължаща се на технологичното обновление и оптимизация на процесите в предприятията, подобряване на ресурсната ефективност, разширяване на възможностите за експорт, особено вследствие на преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ).

Настоящата политика на правителството е да насърчава инвестициите във високотехнологичните производства и услуги, за откриване на високо-производителни работни места, както и в регионите с най-висока безработица:

- машиностроене, електроника и електротехника, автомобилостроене, медицинска техника, оптични продукти, лекарства и др.;
- информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и научно-изследователска дейност;
- технологичните и индустриални паркове за високотехнологични производства и иновации.
- Насърчаваните икономически дейности включват:
 - Дейности от индустриалния сектор: преработваща промишленост, включващи и високотехнологични производства;
 - Дейности от сектора на услугите:
 - определените от Евростат като високотехнологични и интензивно базирани на знания услуги: създаване и внедряване на програмни продукти и услуги, базирани на компютърни технологии, счетоводни и одиторски дейности, данъчни консултации, професионални дейности в централни офиси, архитектурни и инженерни дейности, технически изпитвания и анализи, научноизследователска и развойна дейност, образование и хуманно здравеопазване;

² Данните в този раздел са взети от „Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България (2014-2020 г.),“ подготвена от Министерство на икономиката и приета с Решение на МС №857 от 03.11.2015 г.

- логистика, вкл. транспортна инфраструктура – летища, пристанища, и т.н.;
- административни и спомагателни офис дейности, дейности на телефонни центрове за услуги и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност.

В структурно отношение, след влизането на България в ЕС, близо 1/3 от натрупаните инвестиции са в преработващата промишленост (основно в „производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия“, „производството на изделия от каучук и пластмаси и неметални суровини“, „металургия“, „текстил и облекло“, „обувки и кожи“). Следват „операции с недвижими имоти“ (16%), „търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ (15%) и „далекосъобщения“ (13%). От гледна точка на динамиката най-много са нараснали инвестициите в добивната промишленост (близо 4 пъти), в образованието (близо 3 пъти), в областта на информационните технологии и услуги (близо 2 пъти). В рамките на преработващата промишленост почти са се удвоили инвестициите в производството на превозни средства и производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия. Инвестициите в металургията са нараснали с 60%, а тези в производството на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични уреди с 59%. Приносът на ЧИ за трансфера на технологии е ограничен.

Преките чуждестранни инвестиции са ориентирани към важни елементи на иновационната система (образование и ИКТ), както и към сектори с потенциал за развитие като превозни средства (83%), електрически съоръжения (51%), хранителни продукти и напитки (30%) и др.

Сравнителните конкурентни предимства и експортна специализация на българските производства

Разкриването на сравнителните конкурентни предимства или производствената и експортна специализация на българските производства е направено с помощта на методологията на Баласа³. Наличието на сравнителни конкурентни предимства (производствена и експортна специализация) е констатирано за 85 продуктови групи, които обхващат 79.5% от българския износ през 2012 г. и 76% през 2011 г.

Делът на високотехнологичния износ е 5.6% (2012 г.). Дължи се в равна степен на производството на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти и производството на лекарствени вещества и продукти.

Преобладава износът на средно- и нискотехнологични продукти (71%), като 65.3% е резултат от производствена и експортна специализация, която осигурява конкурентни предимства на българските изделия на международните пазари. Дължи се основно на едножични влакна от пластмаса, метални соли, машини за произвеждане на енергия, торове, електрически кабели и изолирани проводници, машини за селско и горско стопанство, битови електроуреди, лагери (сачмени, ролкови или иглени),

³ Направените разчети обхващат 258 продуктови групи (трето ниво на агрегация съгласно Стандартната външнотърговска класификация sitc rev.4), разпределени според глобалната технологична интензивност на икономическата дейност (КИД2008), която ги произвежда. Обхванати са всички страни-членки на ЕС28, както и балканските страни, нечленки.

печатни платки, резистори, апарати за управление и разпределение на електрическа енергия, велосипеди, парфюмерия, козметика и етерични масла, подемно-транспортни машини, електрически трансформатори, помпи от групата на средно високотехнологичните дейности; на руди на благородни метали, олово, мед, цинк, опаковки, домакинско стъкло, санитарни артикули, растителни мазнини и масла, керамични изделия, минерални суровини, изделия от черни метали от групата на средно нискотехнологичните дейности и на пшеница, ечемик, царевица, тютюн, облекло, маслодайни семена и плодове, консерви и др. от групата на нискотехнологичните дейности.

При 7 продуктови групи България е лидер между страните-членки на ЕС и тези от Балканите по сравнителни конкурентни предимства (едножични влакна от пластмаса, метални соли, руди на благородните метали, олово, мед, маслодайни семена и плодове за извличане на „меки“ масла, дамско облекло).

От гледна точка на технологичната интензивност на секторите (икономическите дейности) могат да бъдат направени следните изводи:

- в нискотехнологичните дейности са съсредоточени най-много предприятия, най-много заети и се създава най-голямата част от добавената стойност;
- при високотехнологичните дейности производителността на труда е над средната за страната;
- в ниско-технологичните дейности са ангажирани 82% от заетите, които създават 75% от добавената стойност в технологичните дейности;
- лекарствените вещества и продукти се характеризират с минимална заетост и максимална производителност на труда;
- облеклото се характеризира с максимална заетост, висока експортна ориентация и минимална производителност на труда.

Потенциал за положително развитие в резултат на ВИТС

Основните стоки в експортната листа на страната, които присъстват и в двустранната търговия между Канада и България, са продукти на текстилната промишленост, хранително-вкусовата промишленост, машиностроене, електронни съоръжения, превозни средства. В същото време това са и секторите с потенциал за развитие, където най-много ПЧИ са инвестирани в последните години. Очакванията са, в резултат на ВИТС, общият износ на ЕС за Канада да нарасне с 24,3%⁴. Имайки предвид, че 82% от ПЧИ в страната са с произход от ЕС⁵ и основният пазар на български стоки е Общността (64%), очакванията за повишаване на българския износ, като цяло, са основателни. Увеличаването на общия износ на ЕС за Канада би следвало да доведе до нарастване на търсенето на българска продукция, която бива влагана в производството на крайни продукти в други държави-членки на ЕС.

Рискът за намиране на алтернативни доставчици (извън България) от компаниите от ЕС е сравнително нисък предвид факта, че основните инвестиции в страната са с

⁴ EU-Canada SIA Final Report, June 2011. Достъпен на: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/september/tradoc_148201.pdf

⁵ По данни на БНБ за 2015 г.

произход от тези страни. В същото време липсват преференциални търговски и инвестиционни договорености на ЕС с партньори от Азиатския регион, от които европейските компании да се възползват. Следвайки икономическата логика е нормално да се обърнат към вече утвърдените си партньори и да подкрепят собствените си инвестиции в България.

Косвеният ефект от подобно развитие на икономическите отношения между ЕС и Канада е възможност за разширяване на вече съществуващи производства и инвестиции в България, което ще доведе до увеличаване на заетостта и постъпленията в държавния бюджет.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Всеобхватното икономическо и търговско споразумение (ВИТС) има за цел да се увеличат двустранните търговски и инвестиционни потоци и да допринесе за растеж във времена на икономическа несигурност. Това е в съответствие със стратегията „Европа 2020“ за стимулиране на растежа чрез външна конкурентоспособност и участие на отворени и справедливи пазари навсякъде по света. За тази цел, ЕС и Канада постигнаха амбициозно споразумението, чрез което се откриват нови възможности за търговия и инвестиции за икономическите оператори от двете страни на Атлантика. Подчертава се значението на това икономическата дейност да се извършва в рамките на ясна и прозрачна регулация от страна на държавните органи, както и че правото на регулиране в обществен интерес е основен принцип на споразумението. ЕС и Канада са решени да запазят способността си за постигане на легитимни обществени цели, в области като общественото здраве, безопасност, околна среда, обществения морал и насърчаването и защитата на културното многообразие.

Следва да се изтъкне важноста стратегическите отношения между ЕС и Канада, които споделят общи ценности и визия за света. Във времена на нарастващ протекционизъм в световен мащаб и икономическа несигурност в следствие на търговските конфликти между САЩ и Китай, както и подкопаването на многостранната търговска система и поставянето ѝ под въпрос от страна на САЩ, ЕС и България имат необходимост от споразумения като ВИТС, за да се даде сигурност и ясен сигнал, че единствено отношения основани на ясни и справедливи правила могат да доведат до развитие и растеж. В системно отношение влизането в сила на Всеобхватното икономическо и търговско споразумение между ЕС и Канада подкрепя многостранната търговска система, основана на правила, като създава допълнителни гаранции за осъществяване на международна търговия по справедливи, отворени и прозрачни правила.

Всеобхватното икономическо и търговско споразумение между ЕС и Канада се очаква да насърчи и подобри търговско-икономическите връзки, както и да задълбочи сътрудничеството между България и Канада. Споразумението предоставя преференциален достъп до пазарите на стоки, услуги, обществени поръчки и инвестиции за европейските и български износители. Ефектите от първата година на временно прилагане показват положителни тенденции за развитието на двустранната търговия и българския износ като цяло. Създава се потенциал за развитие на сектори с висока добавена стойност, като следва да се отбележи ролята на глобалните вериги на стойността, в които българската икономика е интегрирана.

В същото време са гарантирани високите стандарти за безопасност на храните, общественото здраве, санитарния и фитосанитарен контрол, както и относно защитата на потребителите. Прилагането на споразумението е ясен отговор на изразяваните опасения относно негативни последици за стандартите на ЕС. Допълнително страните по споразумението потвърждават правото да се регулира в обществен интерес, което не е засегнато по никакъв начин от споразумението. Това е потвърдено и посредством Съвместен интерпретативен инструмент, по смисъла на чл. 31 от Виенската конвенция за международните договори, който бе подписан заедно със споразумението.

Допълнително въвеждането на системата за инвестиционния съд гарантира независим, безпристрастен и публичен механизъм за разрешаване на спорове между инвеститори и държави. Система, която не поставя под съмнение правата на държавите и гражданите, както и независимостта им. Факт потвърден от Съда на ЕС, както и няколко национални конституционни съдилища.

С оглед изложеното по-горе, Министерството на икономиката има положително становище относно законопроекта за ратифициране на Всеобхватното икономическо и търговско споразумение между Канада, от една страна, и Европейския съюз и държавите му членки, от друга (ВИТС), подписано на 30 октомври 2016 г. В тази връзка предлага на народните представители да подкрепят горепосочения законопроект.